

Fotograf: Sara E.S Augland

Åsli skolebygg

G.nr. 76, b.nr. 55

i Hedalen i Sør-Aurdal

Om

Representativitet, autentisitet, arkitektonisk verdi, identitetsverdi, og kultur- og naturmiljø.

Skrevet av:

Sara Elise Sandnes Augland

Åsli skole i Hedalen i Sør-Aurdal

1. Representativitet

Fastskoleloven som ble vedtatt i 1860 regnes som en av de viktigste lovene som har bidratt til å styre det norske skolevesen og undervisningshistorie. En brytningstid med økonomisk, sosial, kulturell utvikling og etableringen av demokratiske institusjoner kom til samfunnet på slutten av 1800-tallet. Dette førte til bedre skolevesen og ikke minst ble bygging av skolehus et sentralt virkemiddel.¹ Åsli skole, som ble bygd på slutten av 1800-tallet, representerer perioden hvor det mellom 1860-1920 ble bygd over 5200 skolehus rundt om i Norge, samt tidens byggestil, lokale tradisjoner og materialbruk

Så, nesten 100 år etter fastskolereformen, ble det i 1959 vedtatt en ny skolelov. Denne stilte nye krav, som var vanskelig å gjennomføre innenfor rammene av de små skolehusene, og de fleste grendeskolene ble nedlagt. Konsekvensen av dette ble at flere av de gamle skolene ble solgt til private eiere, over 100 skolehus ble enten flyttet til lokale eller regionale bygdetun og museer, eller brukt som lokale skolemuseer, og noen ble stående tomme og til forfall. Det ble i tillegg bevart mange skolehus, begrunn av lokal vilje til å ta vare på dem. Mange ble også gitt til lag og foreninger til bruk som grendehus.² Men begrepet kulturminne er sjeldent brukt for å beskrive betydningen av skolehusene, noe som skyldes at det ikke ble sett på som et tap at de forsvant, men heller som en konsekvens av at man hadde fått en ny og bedre skole. De ble, rett og slett, en del av et moderniseringsprosjekt.³

Dersom man i dag foretar seg et søk over skoler på Riksantikvarens liste over fredninger, og inne på

Kulturminnesøk, som ligger innenfor perioden 1800-1900-tallet, så dukker kun et fåtall skolehus opp. Flere av disse er enten kommunalt listeført og uten vern, og kun et fåtall er vernet

Foto 1: «Fyresegner um reinhald o. a. i skular». Fotograf: Sara E.S Augland

¹ (Mydland, 2011): 7-8

² IBID: 9-10

³ IBID: 10-11

etter PBL eller vedtaksfredet. Det er derfor vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mange skolehus som står igjen av de 5200 som ble bygd rundt om i landet.

2. Autentisitet

Hovedtrekket i det at noe er autentisk handler om opplevelsen av at noe er "ekte". Det vil si at bygningen har bevart sin opprinnelige karakter og integritet, og at den ikke er utsatt for omfattende moderniseringer eller endringer som bryter med bygningens opprinnelige uttrykk. Dette kan reflekteres på flere måter, gjennom blant annet, materialer, alder eller visuelle trekk.

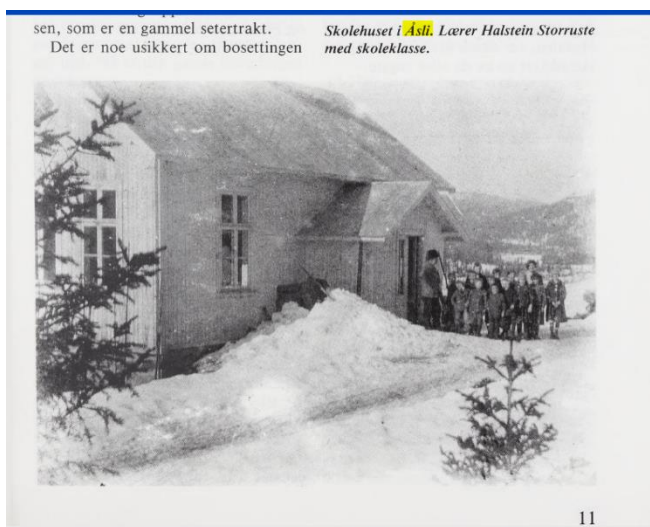

Foto 2: Ukjent, «Skolehuset i Åsli. Lærer Halstein Storruste med skoleklasse».
Hentet fra: *Gard og bygd i Sør-Aurdal. D: Hedalen og Vassfaret, s.11.*

Foto 3: Rustebakke, Einar Kristoffersen / Valdres Folkemuseum. «Åsli skole i Hedalen».
Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015903200/asli-skole-i-hedalen>

Foto 4: Odd Arne Rudi.

Hentet fra dokument: Vurdering av Åsli skolebygg G.nr. 76, b.nr. 55 i Hedalen i Sør-Aurdal.

Ved å sammenligne gamle og nyere bilder av bygningen kan man se at selve hovedkonstruksjonen er den samme, men at det har blitt gjort en del endringer på vinduene. I vurderingen av Åsli skolebygg gjort av Odd Arne Rudi, kan man se på det som beskrives som A-vegg, at et stort krysspostvindu med 2 fag og 8 ruter er fjernet. På B-veggen var det opprinnelig tre krysspostvinduer av samme type som på A-veggen, som man kan se spor etter. Disse har blitt byttet ut med nyere vinduer. Også vinduet i bygningens andre etasje har spor etter endringer, ref Odd Arne Rudi sin vurdering og bilder, hvor man kan se «snippen», samt vinduet som befinner seg oppe på loftet, som ser ut til å ha stått der tidligere, trolig ved byggeår. De samme vindusendringene gjelder også C-veggen. Alle disse endringene har bidratt til at bygningens autenticitet, slik den fremstår i dag, har blitt svekket, men samtidig er dette også endringer som er mulig å tilbakeføre ved hjelp av tidligere vindusspor, bilder og en tradisjonshåndverker med den rette kunnskapen.

Interiørmessig gir Åsli skole et unikt tidsbilde av datidens skolebygg og bolig fra slutten av 1800- og tidlig 1900-tall. Den autentiske bevaringen av materialer og rominndeling skaper ikke bare en historisk verdi, men også en sterk forbindelse til livene og læringen som fant sted der. Dette

Foto 5: Klasserommet. Fotograf: Sara E.S Augland

gjør bygget til en viktig kulturhistorisk ressurs for Hedalen og omegn. Man ser også tydelige spor etter hvordan det en gang så ut innvendig, da det også står igjen deler av opprinnelig møblement og annet interiør.

3. Arkitektonisk verdi

Tilbake til perioden da fastskoleloven kom ble arkitekt Binneballe bedt om å lage typetegninger for skolehus for å sikre at skolene fikk en utforming som skulle ivareta det som i tiden ofte ble omtalt som hygieniske forhold. Tegningene viste bygninger med rik dekor og vakre proporsjoner som var sterkt preget av den nye sveitserstilen, men ved å se på de mange skolehusene som ble bygd i siste halvdel av 1800-tallet, kan man se at Binneballes tegninger i liten grad fikk betydning for utformingen, noe som kan skyldes at den nye sveitserstilen i de fleste bygder ble sett på som for moderne og dels for påkostet. En enklere skisse av et skolehus som ble publisert av A.M. Feragen i *Den Norske Folkeskole* med rom for læreren, fikk heller større betydning for utformingen av skolehusene i bygdene. I henhold til lokal byggeskikk og oppført av lokale snekkere med liten forståelse for moderne og påkostet sveitserarkitektur, ble de fleste skolehusene oppført etter. Det ble som et resultat av dette liten forskjell mellom skolehus og bolighus frem til slutten av 1880-tallet. I 1886 ble det sendt ut et rundskriv fra departementet om vindusstørrelse, vindusplassering, samt lys og luft, og det utviklet seg da en egen lett gjenkjennbar skolearkitektur.⁴

Åsli skole ble dermed bygget etter rundskrivet til departementet og ble del av denne lett gjenkjennbare skolearkitekturen. Og som nevnt innledningsvis representerer Åsli skole tidens byggestil, lokale tradisjoner og materialbruk. Skolebygget har arkitektoniske verdier som reflekterer både funksjonalitet og estetiske trekk fra ulike tidsperioder. Skolebygget som ble oppført i 1894 og påbygget i 1914, er et eksempel på enkle, men robuste bygningstradisjoner. Her er noen av de viktigste arkitektoniske egenskapene:

1. Materialer og konstruksjon

Bygget er opprinnelig laftet og senere panelt både utvendig og innvendig. Dette gir en blanding av tradisjonell tømmereteknikk, blandet med senere modernisering. Taket er bygget i enkel sveitserstil, som var populært i Norge på 1800- og tidlig 1900-tallet, og dekket med bølgeblikkplater. Dette viser en kombinasjon av estetikk og praktisk værbeskyttelse. Videre

---

⁴ (Mydland, 2011): 9

utgjør solid hoggen stein fundamentet, noe som understreker byggets robuste og holdbare karakter. Byggets historiske detaljer kan man se i form av at det er bygget i sveitserstil, tilpasset det norske landskapet og selv om noen vinduer er skiftet ut, viser de opprinnelige detaljene/sporene håndverk fra byggeperioden.

2. Utforming og rominndeling

Åsli skole har et romslig interiør med høy takhøyde, med opptil 346 cm i klasserommmet, noe som gir både godt lys og luft. Videre har vi lærerleiligheten, som viser hvordan funksjonalitet og boligbehov ble integrert i skolebygninger på den tiden.

3. Nåværende tilstand og utfordringer

Foto 6: Knust vindu ved bygningens hovedfasade. Fotograf: Sara E.S Augland

Selv om bygget ser ut til å være i relativt god stand, har det vært utsatt for skader, som brøyteskader og fuktproblemer, det er rust på takplatene og råteskader rundt om og flere av

vinduene er knust. Det, med vinduer og dører, har behov for restaurering for å kunne bevare den historiske verdien.

4. Identitetsverdi

Identitetsverdi handler om bygningens evne til å styrke følelsen av kontinuitet og tilhørighet til et sted eller til et sosialt miljø. Åsli skole har en lang historie i Hedalen og er en del av stedets identitet gjennom å være en del av den skoleutviklingen som skjedde rundt om i landet mellom 1860-1920. Åsli skole ble bygd i 1894 og hadde tilhold i bygget fram til våren 1954.⁵ I 1957 fikk grenda i Åsli overta det gamle skolehuset, som er satt i stand til grendehus ved dugnad og fordeling av utgifter.⁶ Skolehusene var ikke bare viktige for skoleutviklingen, men skapte i tillegg også en sosial møteplass for bygdas befolkning. "Dei er både skule og samlingsplass, møteplass for folk i bygda. Skulen er framleis det einaste verkelege kultursenteret i mange små lokalsamfunn, ein kulturberar som det er verd å ta vare på".⁷

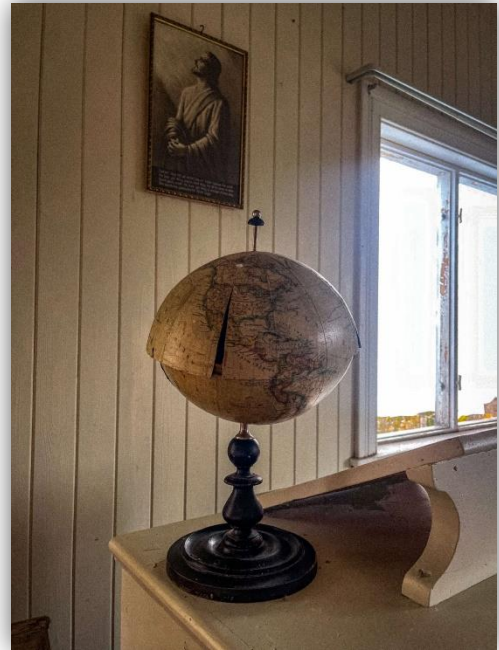

Foto 7: Den gamle skoleglobusen. Fotograf: Sara E.S Augland

Et gammelt skolebygg som Åsli bidrar til identitetsverdi ved å skape en forbindelse mellom fortid og nåtid. Det fungerer som et slags anker for minner, tradisjoner og kulturell kontinuitet, som styrker både personlig og kollektiv identitet i lokalsamfunnet. Dette gjør det verdifullt ikke bare som en fysisk struktur, men som en del av Hedalens historie.

7.april inviterte Grenda Åsli og Mitt Sør-Aurdal SA til grendemøte i Åsli skolehus. Det har vært et ønske fra innbyggerne i Åsli om å sette i stand bygget og gi det en nyttefunksjon for både grenda og andre som vil ha et samlingspunkt nord i bygda. På den måten kan Åsli skole igjen fungere som grendas midtpunkt.⁸

---

⁵ (Bakkom, 2024)

⁶ (Gjermundsen, 1992): 12

⁷ (Mydland, 2011): Sitert fra: Hodne 2010: 256

⁸ (Huseby, 2024)

5. Sammenheng med kultur- eller naturmiljø.

Åsli eller Åsligrenda ligger lengst nord og øverst i Hedalen. Det er usikkerheter rundt om bosettingen i Åsli er fra nyere tid eller går helt tilbake til før 1350, dette fordi området mellom Åsli og Norby lenge var sameie, men helst var det gårdsdrift der i middelalderen. Det er spredte gårder i skogen, med unntak fra gårdsklyngen som utgjør den eldste bebyggelsen. Fra Åsli løfter dalen seg opp mot den gamle setertrakten, Teinevassåsen. Elva som renner gjennom Åsli, heter der Åslielva. Ved elva, rundt to kilometer ovenfor der bebyggelsen i Åsligrenda slutter, lå Åslisaga. Der ble sag og høvel drevet med vannkraft.⁹

I Hedalen ligger også Vassfareet som er kjent som et vilt og vakkert naturområde som består av skog- og fjelldaler, typisk for indre østland.¹⁰ Samlet sett er Hedalen et sted hvor historie, kultur og enestående naturopplevelser henger tett sammen. Hedalen stavkirke, for eksempel, ligger kun en kort kjøretur unna Åsli skole, og i likhet med stavkirka, så ligger også Åsli skole harmonisk plassert i landskapet til tross for at veien ligger rett ved.

Konklusjon:

Åsli skolebygg representerer et viktig kulturminne, både for Hedalen og Sør-Aurdal. Det viser hvordan skoler ble utformet for å kombinere funksjon, holdbarhet og estetikk. Og videre hvordan skolehusene ble omgjort til grendehus og samlingsplass for bygdas befolkning. Restaurering og vedlikehold kan bidra til å bevare dette som et eksempel på lokal byggetradisjon og samtidig gjøre det til en aktiv del av dagens samfunn.

---

⁹ (Gjermundsen, 1992): 11-12

¹⁰ (Visit Valdres AS, u.å)

Referanser

Bakkom, E. (2024, juni 28). *Gåtur, konsert og litt lokalhistorie*.

<https://hedalen.no/2024/06/28/asli-skolehus/>

Gjermundsen, J. O. (1992). *Gard og bygd i Sør-Aurdal : D : Hedalen og Vassfaret*. Valdres

Bygdeboks forlag.

Huseby, O. K. (2024, mars 25). *Grendemøte i Åsli skolehus*.

<https://hedalen.no/2024/03/25/grendemote-i-asli-skolehus/>

Mydland, L. (2011). Skolehuset som kulturminne: lokale verdier og nasjonal

kulturminneforvaltning. *Tidsskrift for kulturforskning : Tfk*, 4., ss. 5-20.

Visit Valdres AS. (u.å). *Vassfaret*.

<https://www.valdres.no/opplevelser/attraksjoner/nasjonalparker/vassfaret>